

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b
105 Reykjavík

Ísafirði 28. maí 2025

Umsögn tillaga að Kerfisáætlun 2025-2034

Umsögn þessi er unnin af Vestfjarðastofu fyrir hönd Fjórðungssambands Vestfirðinga samkvæmt samningi við stjórn sambandsins.

Með vísun til framlagningu gagna Landsnets frá 9. apríl og 10. apríl 2025 um tillögu að langtíma áætlun og framkvæmdaáætlun Kerfisáætlunar 2025 – 2034, er hér lögð fram umsögn Vestfjarðastofu (VFS) og Fjórðungssambands Vestfirðinga (FV).

FV hefur skilað umsögnum um Kerfisáætlun um árabíl. Kjarninn í þeim umsögnum hefur verið að settur sé forgangur á verkefni á Vestfjörðum, með vísan til á sérstöðu orkukerfisins með litla orkuframleiðslu, veikburða flutningskerfi og hátt hlutfall rafhitunar sem samanlagt krefst stuðnings hátt í 30 MW varaafis af um 50 MW notkun. Sammögnun þessara þátta leiðir af sér verra tiltæki á raforku, jafnt er varðar afhendingu og beinum orkuskorti sem hefur hamlandi áhrif á uppbyggingu samfélaga og atvinnulífs.

Nú á árinu 2025 er sérstaðan enn til staðar en margt hefur áunnist á síðustu 10 árum, sérstaklega á flutningskerfinu innan Vestfjarða en síður með aukna orkuframleiðslu. Tveir starfshópar ráðherra orkumála 2022¹ og 2023² sem fulltrúar Landsnets tóku þátt í ásamt fulltrúum sveitarfélaga á Vestfjörðum og orkufyrirtækja, mörkuðu stefnu sem sveitarfélög á Vestfjörðum taka undir.

Nú við gerð umsagnar 2025 vísast til framangreindra skýrslna starfshópa um stöðu orkukerfisins og mótun verkefna og tilögur um röðun þeirra í tíma. Tillaga um Kerfisáætlun 2025-2034, fylgir í megindráttum þeim verkefnatillögum sem settar voru fram að hálfu þessara starfshópa.. Þær fylgja einnig stefnu stjórnvalda í þingsályktun nr 26/148 um flutningsmál raforku þar sem Vestfirðir skulu settir í forgang við úrlausn orkumála og stefnt að hringtengingu (N-1/tvítenging afhendingarmáta) flutningskerfis fyrir árið 2030 og dreifikerfis fyrir árið 2040.

Unnið er að gerð Svæðisskipulags Vestfjarða 2026-2050 og vinnslutillaga fer til umsagnar og almennrar kynningar í júní n.k.. Í desember sl. voru kynnt frumdrög svæðisskipulagsins³ sem kynna framtíðarmynd um þróun íbúa og verkefnum sem tengjast því að láta þá framtíðarmynd rætast. Uppbygging orkuinnviða og annarra innviða á Vestfjörðum er þar kjarnaatriði til að bæta vankanta flutningskerfis og til að mæta aukinni eftirspurn. Óskað er eftir að við úrvinnslu umsagna vegna Kerfisáætlunar 2025-2034 séu þessi gögn Svæðisskipulagsins höfð til hliðsjónar.

¹ https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Raforkumal_Vestfjarda_skyrsla_2022.pdf

² https://www.vestfiridir.is/static/files/Innvidir/2023/efling_samfelags_a_vestfjordum-juni-2023.pdf

³

https://www.vestfiridir.is/static/files/Sveitarstjornarmal/Svaedisskipulag/frumdrog_svaedisskipulags_des_2024.pdf

Langtímaáætlun 2025-2034

Kaflí 12.3.2. um uppbyggingu kvíks launaflsbúnaðar.

Á kynningarfundum um Kerfisáætlun sem haldinn var á Ísafirði þann 7. maí sl. kom fram að kvíkur launaflsbúnaðar mun bæta mjög kerfisstýringar í flutningskerfinu dagsins í dag og er viðvarandi vandi m.a. í starfsemi iðnfyrirtækja. Eins kom fram að búnaðurinn verður nauðsynlegur hluti kerfisstjórnunar til langrar framtíðar lítið þ.e. með nýjum virkjunum innan Vestfjarða og tvöföldun Vesturlínu frá Mjólka í Hrutatungu. FV hvetur til að þessu verkefni verði hraðað og að í valkostagreiningu verði vægi uppgangs í samfélagi og atvinnulífi á Vestfjörðum sett sem meginforsenda.

Kaflí 12.3.3. Endurnýjunar- og uppbyggingarefni.

Svæðisbundna flutningskerfið Vestfjörðum.

Lýst er í kaflanum verkefnum sem stuðla að uppbyggingu á flutningskerfi á norðan og sunnanverðum Vestfjörðum og tekið er undir þær tillögur. FV bendir þó á ábendingu Orkubús Vestfjarða sem kom fram á kynningarfundum 7. maí sl., um að uppbygging Breiðadalslínu 2 (132 Kv) og Ísafjarðarlínu 1 sé sett framar í framkvæmdaröð til að auka afhendingargetu forgangsorku og flutningsöryggi (kerfisstýringar) á norðanverðum Vestfjörðum. Málið tengist einnig tímabundnum samningi Orkubúsins til ársins 2028 við Landsvirkjun um afhendingu forgangsorku til rafhitunar sem dregur verulega úr notkun jarðefnaeldsneytis í varaafsstöðvum.

Tengipunktur í Miðdal, uppbygging virkjana og bætt flutningskerfi með N-1 afhendingu í Mjólka.

FV leggur áherslu á að uppbygging á nýjum tengipunkti í Miðdal í Ísafjarðardjúpi er kjarninn í framkvæmd fyrir framtíð orkukerfisins á Vestfjörðum. Nánar tiltekið með tengingu 132 Kv kerfis frá Hvalárvirkjun með Hvalárlínu 1 að tengipunkti í Miðdal og þaðan með Miðdalslínu 1 í nýtt tengivirki í Kollafirði og þaðan með Mjólkárslínu 1 í Mjólka.

Hér verði komið á N-1 tengingu í Mjólka (meginafhendingarstaður Landsnets) og þar inn á sunnan og norðanverða Vestfirði með 90% bætingu á tiltæki raforku á þessum svæðum. Verkefnin eru tímasett frá og með árinu 2026 á grunni nýrrar tímaáætlunar virkjanaaðila um að gangsetning virkjunarinnar verði á árinu 2030. FV gerir athugasemd við að ekki er gert ráð fyrir að Mjólkárslína 3 sé ekki tekin í notkun fyrr en 2031 en ekki samhliða og Hvalárvirkjun verður gangsett, en línan tryggir flutning á erfiðasta kafla Vesturlínu og er fyrsti áfangi tvítengingar þeirrar línu.

FV leggur áherslu á að tengipunkturinn er forsenda fyrir aðrar virkjanir í Ísafjarðardjúpi sem eru í nýtingarflokki Rammáætlunar 3 (Austurgil) og virkjanir sem mælt er með af faghópum við undirbúning Rammáætlunar 5 (Skúfnavötn og Hvanneyrardalur (með fyrirvara skörun vatnasviðs við Tröllárvirkjun). Samanlagt uppsett afl er um 105 MW sem nýtir vatnasvið Ófeigsfjarðarheiðar og austanverðs Glámuhálendis, vatnasvið sem hafa verið ónýtt til þessa á Íslandi og eru utan jarðskjálfta- og eldgosasvæðis.

FV leggur áherslu á að tengipunkturinn verði hannaður til að síðar meir verði komið á tengingu úr Miðdal í tengivirki í Steingrímsfirði sem lið í hringtengingu þess svæðis og til að bæta skilyrði fyrir atvinnuuppbyggingu á Ströndum. Kæmi það til viðbótar þeim áhrifum sem aðrar virkjanir í Steingrímsfirði og víðar koma til með að hafa á því svæði. Tengipunkturinn er einnig mikilvægur fyrir rekstur dreifiveitna til að mæta vaxandi orkuþörf í Ísafjarðardjúpi vegna fiskeldis s.s. seiðaeldisstöð, landtengingar sjókvíaeldis, orkuskipti þjónustubáta og orkuskipti í samgöngum á landi. Að lokum leggur FV áherslu á að endurbygging Mjólklínu 1 verði hraðað til að til staðar sé sambærileg tvítenging og í öðrum landshlutum.

Forsenduáhætta og viðbrögð.

Allar áætlanir um aukið tiltæki raforku byggja á að virkjun Hvalár gangi fram samkvæmt síðustu áætlunum þannig að virkjunin verði gangsett 2030. Ekki er þó sopið kálið þó í ausuna sé komið. Til dæmis er óútljáð áfrýjun til Hæstaréttar mál 48/2024 um landamörk á Ófeigsfjarðarheiði en vænst er niðurstöðu nú haust. Auk þess er framhald virkunarframkvæmda háð vilja virkunarleyfishafa. Þá segir sagan að flest skref í átt að þessu marki verða tortryggð og allar kæruleiðir nýttar. Hér er því til staðar forsenduáhætta sem tilefni er til að fjalla betur um í langtímaáætlun Kerfisáætlunar.

Tvítenging Vesturlínu

Hér verður að setja áherslu á að vinnu við aðra möguleika tvítengingar sé hraðað. Tilgreint er á bls. 42 að í Kerfisáætlun 2021-2030 var kynnt valkostagreining fyrir tvítengingar á Vestfjörðum m.a. tvöföldun Vesturlínu frá Hrútatungu að Mjólka. Niðurstaðan var að þessi tenging væri til lengri tíma litið nauðsynleg og ígildi lokaáfangi þess að Vestfirðir séu tengdir flutningskerfinu á sama hátt og aðrir landshlutar, en fyrst verði látið verði reyna á uppbyggingu virkjana innan Vestfjarða og áfangaskipta tvöföldun línunnar. FV telur jákvætt að hafin sé skoðun á tvöföldun allrar Vesturlínunnar en ekki sé réttlæt看legt m.t.t. forsenduáhættu að fresta undirbúningi að verkefninu, þar til aðrir kostir eru í höfn. Fremur eigi að taka verkefnið nú þegar til umfjöllunar í langtímaáætlun 2025-2034 og eiga þannig tiltækar áætlanir bregðist þær forsendur sem lagt er upp með.

Tengigjald Hvalárvirkjunar

FV telur nauðsynleg að hafa í huga forsenduáhættu sem felst í samningum milli virkjanaaðila og Landsnet um tengigjald virkjana. Rammi samninga er bundin í raforkulögum og ber að leggja á tengigjald ef tenging virkjunar eða stórnotenda veldur auknum kostnaði. Tilkostnaður við tengingu Hvalárvirkjunar er hár en er nú talin yfirstíganlegur en eftir er að ganga frá endanlegum samningum.

FV telur að hafa beri í huga að þá sérstöðu í orkukerfinu á landsvísu, að Hvalá er þá fyrsta virkjunin sem kemur til með að nýta vatnasvið sem ekki hefur verið nýtt áður og liggur fjarri Byggðalínu. Ætti tengigjaldi fyrstu virkjunar á svæði sem þessu, sem skapar forsendur fyrir aðra virkjanakosti í nálægð hennar, að taka mið af þessari sérstöðu.

Í annan stað ætti að meta hagræðið sem fylgir uppbyggingu virkjunar innan Vestfjarða sem er það aflmikil að hún umbreytir kerfisstýringum til hins betra og eykur flutningsgetu Vesturlínu úr 50 MW í 100–150 MW og er lykilþáttur til að koma á tvítenginu orkukerfis svæðisins.

Í öðru lagi er vert að rifja upp sögu uppbyggingar Byggðalínunnar á áttunda áratug síðustu aldar. Það var innviðaaðtak stjórnvalda á sínum tíma, ætlað til að tengja saman orkuvinnslu á vatnasviðum hringinn í kringum miðhálandið og dreifa orkunni um landið. Nú, þegar líftími línunnar er liðinn, fer stór hluti fjármagns í Kerfisáætlun 2025-2034 í að betrubæta Byggðalínu. Sú framkvæmd er raunar metin sem mjög þjóðhagslega hagkvæm. Þá er til þess að líta að vegna lakari flutningskerfis með núverandi Vesturlínu hafa Vestfirðir minni hag af enduruppbyggingu Byggðalínu en aðrir landshlutar, enda hefur Ófeigsfjarðarhálandið ekki verið tengt með Byggðalínu og er mjög langt frá næsta tengipunkti.

Með öðrum orðum: á meðan Byggðalínan er tvöfölduð annarsstaðar án þess að sérstakt kerfisframlag sé rukkað (eða hafi verið rukkað á sínum tíma fyrir gildistöku raforkulaga), er kerfisframlag er rukkað fyrir uppsetningu á grunninnviðum sem hefðu átt að vera löngu komnir.

Í þriðja lagi er ekki að sjá að valkostagreining hafi innifalið greiningu á tvítengingu alla leið. Hér er einkum vísað til leggjarins frá Kollafirði til Hrútatungu, sem bætt getur raforkuöryggi Vestfjarða að nokkru leyti. Sá kostur er dýr án þess að kerfisframlag fylgi. Eðlilegt er að spyrja hvort kostnaðurinn við þann kost ætti ekki að dragast frá kerfisframlagi Hvalárvirkjunar.

Hér teflir um mikla hagsmuni. Vegna þess hve raforkukerfið á Vestfjörðum hefur verið afskipt, og var óburðugt þegar núgildandi regluverk tók gildi, reiknast tengigjald Hvalárvirkjunar tæpir 7 ma.kr. (sjá bls. 124, í Framkvæmdaáætlun 2026-2028). Óásættanlegt er að tafir verði á framkvæmdum vegna útreikninga á tengigjöldum þegar svona háttar til.

Annað

FV telur að taka verði til skoðunar möguleika á fleiri hringtengingum á Vesturlandi sem hafa einnig áhrif á Vestfjörðum. Hér er átt við tengingu flutningskerfis frá Glerárskógum við tengivirki á norðanverðu Snæfellsnesi. Með slíkri tengingu er komin á ný flutningsleið af Byggðalínu til hliðar við Holtavörðulínu og eykur öryggi og framkvæmd viðhalds.

Framkvæmdaáætlun 2026-2028

Í umfjöllun um langtímaáætlun er komið inn á þau verkefni sem falla einnig undir framkvæmdaáætlun 2026-2028 og vísast til þeirra.

Umhverfismatsskýrsla Kerfisáætlunar

FV telur að umhverfismatsskýrsla Kerfisáætlunar 2026-2034 gefi gott yfirlit um stöðu og líkleg umhverfisáhrif framkvæmda kerfisáætlana og gerir ekki athugasemd við skýrsluna.

f.h. Fjórðungssambands Vestfirðinga

Aðalsteinn Óskarsson, sviðsstjóri